

Obecność Reguły niezatwierdzonej (1221) w tekście nowych Konstytucji Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych (2019)

Reguła niezatwierdzona jest zarówno tekstem św. Franciszka z Asyżu, jak i pierwszej wspólnoty braci, przekazującym treść pierwotnej *forma vitae* Zakonu. Sam tekst Reguły jest tytułowany jako „Reguła niezatwierdzona” ze względów edytorskich. Nie został on bowiem przedstawiony Stolicy Apostolskiej do zatwierdzenia. Nazwa jednak nie wskazuje jakoby sam w sobie miał jakieś braki¹. Tekst Reguły jest pierwszym tekstem zapisanym, który posiadamy (stąd skrót: 1 Reg). Reguła „pierwsza” lub „niezatwierdzona”, albo jeszcze inaczej *non bullata*, choć nie jest potwierdzona bullą papieską, została przedstawiona i promulgowana na Kapitule Generalnej w 1221 roku. Dominuje w niej myśl i słowa Franciszka, ale jest jednocześnie świadectwem – wrażliwości i posłuszeństwa Kościołowi – normującym życie zakonne w tym czasie. Do czasu Reguły przedstawionej i zatwierdzonej przez Papieża Innocentego III w roku 1223 – a więc w pierwszym dziesięcioleciu istnienia Zakonu – Reguła niezatwierdzona była normą wspólnoty zgromadzonej wokół Franciszka. Stała się również ważnym punktem odniesienia dla Zakonu na przestrzeni całej historii².

Reguła niezatwierdzona posiada dwadzieścia cztery rozdziały i jest „programem życia braterskiego w oparciu o słowa, życie, nauczanie i świętą Ewangelię” (1 Reg 22,41) Pana Jezusa Chrystusa. Trudno przedstawić, nawet skrótowo, treść bardzo bogatego dokumentu Zakonu³. Nie temu ma również służyć niniejsze opracowanie. Chodzi raczej o odpowiedź na pytanie: *jak po 800 latach tekst*

¹ A. Zając OFMConv, *Reguły i II Zakonu – Geneza, oryginalność, znaczenie*, w: *Refleksje na Regulami franciszkańskimi*, Warszawa-Kraków 2010, s. 98.

² Martino Conti OFM, *Reguła Braci Mniejszych*, w: *Leksykon Duchowości Franciszkańskiej*, Kraków-Warszawa 2006, kol. 1509-1512; Lazaro Iriarte OFMConv, *Historia Franciszkanizmu*, Kraków 1998, s. 41-44; Wawrzyniec di Fonzo OFMConv, *Św. Franciszek z Asyżu (1182-1226). Zarys biograficzny, duch i osobowość*, w: *Bracia Mniejsi Konwentualni, historia i życie 1209-1976*, red. W. di Fonzo, J. Odoardi, A. Pompei, Niepokalanów 1988, s. 17-22.

³ C. Paolazzi OFM, *Reguły i napomnienia*, w: *Źródła Franciszkańskie*, red. R. Prejs OFMConv, Z. Kijas OFMConv, Kraków 2005, s. 85-86.

Reguły niezatwierdzonej jest ważny dla Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych? Jednym ze sposobów odkrycia tej prawdy może być ukazanie odniesień w tekście nowych Konstytucji Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych – które otrzymały moc prawną 2 lutego 2019 r. – do treści Reguły niezatwierdzonej czyli tekstu z początku formowania się Zakonu⁴.

Istnieje w sumie czterdzieści dziewięć przypisów do Reguły niezatwierdzonej w Konstytucjach OFMConv, w każdej z jej VI części. Wskazując więc wszystkie nawiązania do Reguły niezatwierdzonej w kontekście poszczególnych części Konstytucji, będzie można zobaczyć – od strony zewnętrznej – adoptowanie myśli św. Franciszka z 1 Reg w Konstytucjach OFMConv.

Życie braci według Ewangelii

Taki tytuł nosi nazwa i część Konstytucji. Każda z części zawiera wprowadzenie duchowe oraz część normatywną. W tym przypadku, w i części Konstytucji, znajdują się cztery rozdziały mówiące o podstawowych zasadach charyzmatu Zakonu, profesji Reguły, składanych ślubach oraz rozdział o strukturze Zakonu.

Nawiązanie do Reguły niezatwierdzonej mamy najpierw we wprowadzeniu duchowym w sześciu miejscach⁵. Pierwszym odniesieniem do Reguły niezatwierdzonej jest nawiązanie do określenia „*minoritas*”: „wszyscy bez różnicy niech nazywają się braćmi mniejszymi. I jeden drugiemu niech umywa nogi” (1Reg 6,3)⁶. „*Minoritas*” – „być mniejszym”⁷ ma zarówno korzenie kulturowe, odsyła więc do kontekstu społeczno-politycznego czasu życia św. Franciszka jak również czerpie z modelu ewangelicznej „małości”, ale nawet i to nie wyczerpuje treści pojęcia *minoritas*⁸. Widać jednak wyraźnie, że właśnie z Reguły niezatwierdzonej Konstytucje zaczerpnęły określenie „*minoristas*”. Kolejnym odniesieniem jest wezwanie św. Franciszka do nauczania się „tekstu i znaczenia tego, co jest napisane w tym

⁴ 4 Tekst Promulgacji Konstytucji podpisany przez Ministra Generalnego Marco Tasca OFMConv, Prot. n. 865/18, w: *Konstytucje Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych*, Niepokalanów 2020, s. 11-14.

⁵ Wprowadzenia duchowe do poszczególnych części Konstytucji stanowią oddzielne akapity, oznaczane kolejnymi literami alfabetu. We wprowadzeniu duchowym do i części Konstytucji, odniesienia do Reguły niezatwierdzonej mamy w punkcie: c), d), dwa razy w punkcie g) oraz dwa razy w punkcie h), *Konstytucje...*, dz. cyt., s. 38-40.

⁶ Część I Konstytucji OFMConv z odniesieniami w przypisach do I Reg w: *Konstytucje...*, dz. cyt., s. 41-60.

⁷ J. Micó OFMConv, *Minoritas, być mniejszym*, w: *Leksykon Duchowości Franciszkańskiej*, Kraków-Warszawa 2006, k. 919-940.

⁸ Tamże.

sposobie życia dla zbawienia dusz naszych...” (1 Reg 24,1-2). Wydaje się, że bracia są wezwani do znajomości aktualnie obowiązującej Reguły, zatwierdzonej w 1223 r. przez Stolicę Apostolską jak i znajomości Konstytucji jako wykładni Reguły. Oczywiście nie przeszkadza to w sięganiu do tekstów obydwu Reguł, jak i Konstytucji, wyrażających charyzmat Zakonu. Następnym odniesieniem jest wezwanie Franciszka (1 Reg 5,17) do prawdziwego posłuszeństwa, które objawia się w życiu braci wiernością przykazaniom Pana, temu, co przyrzekli, zachowując Ewangelię. Każde słowo Ewangelii, każdy akt posłuszeństwa w Kościele katolickim (Papież, Biskupi, kapłani) i Zakonie (ministrowie, gwardian, kustosz, drugi brat) jest dla Franciszka i braci drogą prawdziwą, to znaczy łączy z Bogiem, Jego wolą. Czwarte odwołanie Konstytucji do Reguły, w części, która omawia podstawy charyzmatyczne Zakonu nawiązuje do jednego z kryterium prawdziwego ubóstwa. Tym, co weryfikuje braci w życiu ubogim, jest radość, która wypływa z przebywania „wśród ludzi prostych, i wzgardzonych, ubogich i słabych, chorych i trędowatych, i żebraków przy drogach” (1 Reg 9,2).

Nowe Konstytucje we wprowadzeniu duchowym do i części, która zawiera normy dotyczące ślubów, umieszcza również dwa odniesienia do ślubu czystości. Spojrzenie św. Franciszka, zapisane w Regule niezatwierdzonej rzuca wiele światła na sposób postrzegania życia w czystości. Fundamentem życia w czystości jest miłość, cnota wlana. Stąd zachęta, która znalazła się w Konstytucjach, aby przede wszystkim miłować „z całego serca, z całej duszy, z całego umysłu, z całej siły i mocy, z całego umysłu ze wszystkich sił, całym wysiłkiem całym uczuciem, całym wnętrzem, wszystkimi pragnieniami i całą wolą [...] Pana Boga, który dał i daje nam całe ciało, całą duszę i całe życie” (1 Reg 23,8). W tym samym akapicie wprowadzenia duchowego znajduje się prośba św. Franciszka skierowana do „wszystkich braci, tak ministrów, jak innych, aby usunąwszy wszystkie przeszkody i odrzuciwszy wszystkie troski i kłopoty, czystym sercem i czystym umysłem jak najlepiej służyli Panu Bogu, kochali Go, wielbili i czcili; bo tego Bóg ponad wszystko pragnie” (1 Reg 22,26).

W części normatywnej i części Konstytucji mamy z kolei aż dziewięć odniesień do Reguły niezatwierdzonej. Tak częste odwołanie się 1 Reg nie powinno dziwić. Jesteśmy bowiem w części ukazującej charyzmat Zakonu, a Reguła „*non ballata*” przekazuje wiele treści na ten temat.

Dwa razy w paragrafie drugim, pierwszego punktu są podkreślone cechy wzajemnego odnoszenia się braci do siebie: „Wzajemny szacunek, uprzejmość i radość” (1 Reg 7,14-16) oraz „otwartość wobec wszystkich ludzi” (1 Reg 7,14). Następnie w paragrafie tego samego punktu, nawiązując dwukrotnie do rozumienia „*minoritas*”: bracia są wezwani, aby w swojej postawie odrzucili nawet samo pragnienie panowania na innymi ludźmi (1 Reg 5,12). „*Minoritas*” ma się

również objawiać się w uległości innym (1 Reg 7,1-2), w służbie jedni drugim (1 Reg 10,1) oraz solidaryzowaniu się z ludźmi wzgardzonymi i wyłączonymi ze społeczności, co jest powtórzeniem myśli i odwołania z części duchowej tej części Konstytucji (1 Reg 9,2). W paragrafie siódmym również pierwszego punktu, który omawia charyzmatyczne podstawy Zakonu znajduje się wezwanie, aby w ciągłości z pierwotnym charyzmatem i tradycją Zakonu okazywać cześć Najświętszej Maryi Pannie (1 Reg 23,6), na wzór wielu Świętych i Błogosławionych Zakonu.

Kolejne odniesienia do Reguły niezatwierdzonej znajdują się przy omawianiu ślubów. Najpierw ślubu posłuszeństwa. Na końcu całej listy pośrednictw, przez które działa Bóg (wola św. Franciszka, Papież, Minister Generalny, posłuszeństwo właściwemu ministrowi prowincjalnemu, kustoszowi, gwardianowi, własnemu sumieniu, ordynariuszom miejsca), jest wymieniony drugi brat; minoryci zachowują ślub posłuszeństwa również wtedy, kiedy wzajemnie w duchu miłości służą sobie i słuchają siebie nawzajem (1 Reg 5,14). Istotną sprawą przy omawianiu ślubu ubóstwa jest obowiązek pracy. Konstytucje powołując się na wolę św. Franciszka, wyrażoną w Testamencie, aby wszyscy bracia oddawali się pracy, zezwalają również, aby „mieli narzędzia przydatne w ich rzemiośle” (1 Reg 7,9).

Życie w zjednoczeniu z Bogiem

W II części Konstytucji jest „opisana wizja życia duchowego braci zgodna z charyzmatem”⁹. W czterech rozdziałach jest mowa o duchu i życiu modlitwy, modlitwie liturgicznej, innych praktykach pobożnych oraz o pokucie i nawróceniu braci¹⁰. Oczywiście, tak jak w pierwszej części Konstytucji mamy wprowadzenie duchowe, które zawiera się w dwunastu podpunktach. Odniesienie do Reguły niezatwierdzonej mamy tylko we wprowadzeniu duchowym w dwóch miejscach, w podpunkcie drugim i przedostatnim¹¹.

W obu przypadkach jest zacytowany inny fragment tej samej modlitwy św. Franciszka: „Ojcie święty i sprawiedliwy, Panie, Królu nieba i ziemi, dzięki Ci składamy z powodu Ciebie samego, że Twoją świętą wolą i przez jedynego Syna Twego stworzyłeś z Duchem Świętym wszystkie byty duchowe i cielesne, a nas [...] umieściłeś w raju [...]. I dzięki Ci składamy, że jak stworzyłeś nas przez Syna

⁹ T. Kulbicki OFMConv, R.M. Leżohupski OFMConv, *Komentarz do odnowionych Konstytucji Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych*, Niepokalanów 2020, s. 87.

¹⁰ *Konstytucje...*, dz. cyt., s. 65-75.

¹¹ Tamże, chodzi o akapity oznaczone literami: b), k), s. 61-65.

Twego, tak przez świętą miłość Twoją, którą nas umiłowałeś, sprawileś, że On, prawdziwy Bóg i prawdziwy Człowiek, narodził się z chwalebnej zawsze Dziewicy, błogosławionej, świętej Maryi i przez Jego krzyż i krew, i śmierć zechciałeś nas wykupić z niewoli” (1 Reg 23,1-3). Następnie jest zacytowany również siódmy werset wspomnianej modlitwy: „My wszyscy bracia mniejsi, słudzy nieużyteczni, pokornie prosimy i błagamy, abyśmy wszyscy wytrwali w prawdziwej wierze i pokucie, bo inaczej nikt nie może być zbawiony” (1 Reg 23,7).

Wydaje się to logiczne, iż Zakon czyniąc refleksje nad życiem modlitwy i pokuty, wskazując jego konkretne formy, odwołuje się do absolutnych podstaw życia duchowego i pokuty braci. Jest ono zakorzenione w Trójcy Przenajświętszej. Bogu należy cię dziękczynienie, cześć i uwielbienie najpierw dla Niego samego. Od Boga przecież otrzymaliśmy jako ludzie i wciąż otrzymujemy istnienie, dar rajy i dar wolności – utraconej przez grzech. Całe nasze życie modlitwy i pokuty to powrót do jedności z Bogiem. Życie modlitwy i pokuty jest również łaską, darem, o którą każdy najpierw powinien prosić. Stąd cytując modlitwę św. Franciszka widzimy model – błysk modlitwy, która powinna być bliska każdemu bratu, aby szedł drogą ku zjednoczeniu z Bogiem.

Braterskie życie we wspólnocie

X część Konstytucji Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych jest poświęcona braterskiemu życiu we wspólnocie. Św. Franciszek, od początku, co widać w Regule niezatwierdzonej, rozumie, praktykuje i uczy braci wzajemnej postawy, która bliższa jest postawie matki (delikatności, bezwarunkowości czy opiekuńczości) niż postawie ojcowskiej (wymagającej, warunkowej, surowej)¹². W sześciu rozdziałach tej części Konstytucji jest ukazana natura wspólnoty braterskiej, jej specyfika, jej siła czyli miłość, ale również znajduje się rozdział traktujący o relacjach z całą rodziną franciszkańską, ochroną wspólnoty i wspólnym zarządzaniem dobrami¹³.

We wprowadzeniu duchowym¹⁴ mamy siedem odniesień do Reguły niezatwierdzonej: pierwsze to przypomnienie, że św. Franciszek wszystkich w Zakonie traktował jak braci: „Tak ministrów jak innych” (1 Reg 22,6). Następnie w dość długim odniesieniu do Reguły zacytowane są słowa Świętego: „Nie wolno [...] braciom piastować władzy ani panować nad nikim, zwłaszcza nad

¹² T. Kulbicki OFMConv, R.M. Leżohupski OFMConv, dz. cyt., s. 127.

¹³ *Konstytucje...*, dz. cyt., 81-102.

¹⁴ Tamże. Odniesienia do I Reg mamy w podpunkcie a), c), f), g), h), j), s. 77-80.

współbraćmi [...]. Niech żaden z braci źle nie mówi ani nie czyni drugiemu; niech raczej przez miłość Ducha chętnie służą jedni drugim i będą sobie posłuszni. I to jest prawdziwe i święte posłuszeństwo Pana naszego Jezusa Chrystusa" (1 Reg 5,9.13-15). Sam Chrystus „jako pasterz i biskup” jest odniesieniem dla wszystkich członków Zakonu jako braci: „I uciekajmy się do Niego jako do pasterza i biskupa dusz naszych, który mówi: Ja jestem dobrym pasterzem [...]. Wy wszyscy jesteście braćmi. I nikogo na ziemi nie nazywajcie waszym ojcem, bo jeden jest wasz Ojciec, który jest w niebie” (1 Reg 22,32-34). W kolejnych odniesieniach jest pokazany – wspomniany na początku – matczyzny odcień braterstwa: „I jak matka kocha i karmi swego syna, tak każdy niech kocha i karmi swego brata” (1 Reg 9,11) oraz zwrócenie uwagi na ewangeliczną postawę, o którą bardzo dbał św. Franciszek w życiu braterskim, życia, które przecież przebiega w wielkiej bliskości osób i gdzie słabości brata bardziej rzucają się w oczy niż własne słabości: „Niech nie sądzą i nie potępiają. I, jak mówi Pan, niech nie roztrząsają nawet najmniejszych grzechów innych ludzi, a raczej własne grzechy niech rozważają” (1 Reg 11,6-12). Braciom potrzebna jest obecność i słowo ministra generalnego prowincjalnego: „Zobowiązuje także wszystkich ministrów prowincjalnych, „by spotykali się ze swymi braćmi, gdzie im się podoba, aby omawiać sprawy Boże” (1 Reg 18,1). Ostatnie odniesienie dotyczy relacji do tych, którzy braci nawiedzają. Chodzi o przychodzących do klasztoru. Wobec każdego – zgodnie z zamysłem św. Franciszka umieszczonym w Regule niezatwierdzonej – powinni objawiać szczerą postawę braterstwa: „I krotkolwiek przyszedłby do nich: przyjaciel czy wróg, złodziej czy łotr, niech go przyjmą uprzejmie” (1 Reg 7,14).

W tekście części normatywnej, mamy trzy odniesienia do Reguły. Jeszcze raz następuje odwołanie się do postawy, która jest istotna w budowaniu wzajemnej komunii. Bracia są wezwani, aby z szacunkiem podchodzili do życiowej historii braci z jej bogactwem i ułomnościami, powinni ze sobą szczerze rozmawiać, otwarcie opowiadać o swoich doświadczeniach, z zaufaniem przedstawiać swoje potrzeby, wspierać i przychodzić sobie z pomocą, w miłości służąc jeden drugiemu (por. 1 Reg 5,14). Jak widać w tym wypadku nie jest to literalny cytat Reguły, ale pogłębiona myśl o budowaniu wzajemnych relacji opartych o rozumienie historii życia, która może być bardzo pogmatwana. Drugie odniesienie dotyczy przyjmowania zarówno „członków jednej rodziny franciszkańskiej” oraz „innych gości”, którzy przybywają do naszych klasztorów, niech będą przyjmowani z oznakami uprzejmości (por. 1 Reg 7,14). Trzecie zaś odniesienie w kontekście braterskiego życia we wspólnocie dotyczy wrażliwości wobec brata w potrzebie. Wszyscy, a szczególnie mistrzowie, kustosze i gwardiani powinni bezzwłocznie przychodzić z pomocą współbratu, który znalazłby się w jakiegokolwiek trudności,

wysłuchując go, podtrzymując go na duchu, towarzysząc mu, upominając go oraz wzywając do poprawy pokornie i z miłością (por. 1 Reg 5,5).

Misja Braci

Kolejna, IV część Konstytucji, dotyczy „aktywności i życia braci w świecie”¹⁵. Aktualne spojrzenie Magisterium Kościoła na „misję” jest szersze niż sama tylko działalność ewangelizacyjna „*ad gentes*”. Oczywiście również i ten aspekt obejmuje ten termin, ale w życiu braci „misją” jest każda działalność duszpasterska, świadectwo życia, praca intelektualna i fizyczna, itp.¹⁶.

Wprowadzenie duchowe do tej części Konstytucji zawiera aż dziesięć odniesień do Reguły niezatwierdzonej¹⁷. Na samym początku pokazane jest źródło każdej misji braci, a jest nim sam Bóg oraz Jego Syn – Jezus Chrystus, posyłający na świat swoich uczniów. Konstytucje odnoszą się w tym miejscu do modlitwy św. Franciszka, która jest prawie dosłownym cytatem modlitw Jezusa z Ewangelii św. Jana (J 12,28a; 17,1b.6.17). Słowa Jezusa są w tym wypadku modlitwą samego św. Franciszka (1 Reg 22, 41-42.51). Posłanie (misja) – rozumiana w duchu modlitwy Jezusa za uczniów, za Kościół – wskazuje na pragnienie zgodności z wolą Kościoła, szczególnie jeśli chodzi o praktykę głoszenia słowa Bożego: „Żaden z braci niech nie głosi kazań wbrew praktyce i zarządzeniom Kościoła i bez pozwolenia swego ministra” (1 Reg 17,1). Każda misja, ale szczególnie przepowiadanie nie może mieć tylko zewnętrznej, poprawnej i perswazyjnej formy. Franciszek wiele razy zwraca uwagę na jedność słów i czynów. Każdy brat w misji, a szczególnie kaznodzieja nie może być hipokrytą. Powinien być na drodze pokuty i sam dorastać do tego, o czym mówi słowami. Wtedy świadczy prawdziwie o Ewangelii. Trudności zaś, które przeżywa, wewnętrzne i zewnętrzne, są okazją do radosnej jedności z Bogiem: „I cieszymy się raczej wtedy, gdy wpadamy w rozmaite pokusy i gdy znosimy na tym świecie dla życia wiecznego różne przykrości lub utrapienia duchowe albo cielesne” (1 Reg 17,8). Ewangeliczność misji ma być wyrażona również przez to, że bracia idąc przez świat „nie powinni niczego brać na drogę” (1 Reg 14,1), co przekłada się na życie w zaufaniu Bożej Opatrzności, preferowaniu prostych środków w głoszeniu Ewangelii. Droga, na której bracia głoszą

¹⁵ T. Kulbicki OFMConv, R.M. Leżohupski OFMConv, dz. cyt., s. 103.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Odniesienia znajdują się w a), d), dwa razy w f), g), h), dwa razy w i) i dwa razy w j), *Konstytucje...*, dz. cyt., 103-106.

Ewangelię, wiedzie również do wyznawców islamu, Saracenów¹⁸ oraz innych niewierzących w Chrystusa: „Gdyby którykolwiek brat chciał udać się do Saracenów lub innych niewiernych, niech idzie za pozwoleniem swojego ministra i sługi. A minister, jeśli uzna ich za odpowiednich do wysłania, niech udzieli im pozwolenia i nie sprzeciwia się” (1 Reg 16,3-4). Franciszek precyzyjnie opisuje sposób postępowania i głoszenia Ewangelii. Po pierwsze bracia nie powinni „wdawać się w kłótnie ani spory, lecz być poddanymi wszelkiemu ludzkiemu stworzeniu ze względu na Boga i przyznawać się do wiary chrześcijańskiej. Drugi sposób: gdyby wiedzieli, że tak Panu się podoba, niech głoszą słowo Boże aby [ludzie] uwierzyli [...] i zostali chrześcijanami” (1 Reg 16,5-7). Priorytet w misji braci mają czyny i to są – po pierwsze – kazania: „Wszyscy [...] bracia niech głoszą kazania czynami” (1 Reg 17,3). Stąd płyną kolejne wezwania i prośby Zakonodawcy dla wszystkich braci w każdej ich misji (szeroko rozumianej), aby była to – oprócz modlitwy – czynność stała: „słudzy Boży powinni zawsze oddawać się modlitwie lub jakiemuś dobremu zajęciu” (1 Reg 7,12); „aby się starali uniażać we wszystkim, aby się nie chęlpili ani nie cieszyli i nie wynosili się w duchu powodu dobrych słów i uczynków, ani nawet z żadnego dobra, jakie Bóg niekiedy czyni lub mówi i dokonuje nich i przez nich [...] (1 Reg 17,5-6), lecz przypisywali je Bogu «od którego pochodzi wszelkie dobro»” (1 Reg 17,17).

W tekście normatywnym Konstytucji mamy tylko dwa odniesienia do Reguły niezatwierdzonej¹⁹. Pierwsze odnosi się do postawy jaka powinna cechować braci kiedy przy pracy – misji są zależni od innych. Powinna być to postawa „w duchu franciszkańskiej *minoritas*” (1 Reg 7,1-2). Drugie odniesienie jest powtórzeniem i uściśleniem sposobu wyboru i udania się na misje „*ad gentes*”; brat ma odnieść się do swojego ministra, składając na piśmie swoją prośbę, a minister ma udzielić pozwolenia po odpowiednim rozeznaniu (1 Reg 16,3).

Formacja Braci

Część V Konstytucji normuje sprawy Zakonu związane z formacją. Po wprowadzeniu duchowym zawierającym dziewięć akapitów²⁰, zawarte są w kolejnych rozdziałach: zasady formacji, wymiary formacji, animacja powołań oraz omówione są poszczególne stopnie formacji Zakonu (postulat, nowicjat, postnowicjat oraz

¹⁸ Saraceni – nazwa używana w już starożytności przez Greków i Rzymian, na określenie koczowniczych plemion arabskich. Nazwy tej używał już św. Hieronim. G. Basetti-Sani OFM, *Saraceni*, Leksykon, dz. cyt., k. 1625-1644.

¹⁹ *Konstytucje...*, dz. cyt., s. 107-128.

²⁰ Tamże, s. 129-132. Odniesienia do 1 Reg są w akapitach znaczonych: b), c), e), f), i).

formacja ustawiczna, która zaczyna się po zakończeniu poprzednich stopni formacji początkowej i trwa aż do śmierci zakonnika)²¹. Normatywna część Konstytucji obfituje w swoich normach i odniesieniach przede wszystkim do Kodeksu Prawa Kanonicznego, ale we wstępie duchowym mamy wiele odniesień do Reguły niezatwierdzonej. Pokazuje to z jednej strony dbałość św. Franciszka i Zakonu odpowiednią formację braci, którzy chcą prowadzić życie minoryckie, a z drugiej wierność Kościołowi, który również w czasach św. Franciszka ogłaszał zasady formacji w powstających lub istniejących już wspólnotach zakonnych.

We wprowadzeniu duchowym i tylko w nim, w tej części Konstytucji mamy sześć odniesień do Reguły niezatwierdzonej. Pierwszym odniesieniem w sprawie formacji do Reguły niezatwierdzonej jest wskazanie tekstu, w którym św. Franciszek podkreśla samą istotę formacji. Jest to „pójście Jego śladami” (1 Reg 1,1). Jak widać jest to sam początek Reguły, ale i początek, i istota życia minoryty: naśladowanie Jezusa, wstępowanie w Jego ślady czyli takie życie, którego celem jest zdobycie formy Jezusa, oczywiście formy duchowej, wewnętrznej, a nie ślepe odwzorowanie zachowań. Na to wskazuje drugie odwołanie się do słów św. Franciszka. Jest to jednocześnie ostrzeżenie: „Stąd też, bracia, strzeżmy się wszyscy bardzo mocno, abyśmy [...] nie zagubili lub nie odwrócili naszego umysłu i serca od Pana” (1 Reg 22,5).

Św. Franciszek był świadomy, że każdy kto wstępuje do Zakonu musi przejść pewną instytucjonalną drogę formacji. Już wtedy istniały konkretne wskazania Kościoła na ten temat. Były one na bieżąco wprowadzane i obowiązywały w Zakonie. Reguła niezatwierdzona jest takim właśnie świadectwem. Bardzo ważne było i ciągle jest aktualne to, w jaki sposób kandydat do Zakonu jest przyjmowany i prowadzony po niełatwej drodze formacji: „Jeśli kto z Bożego natchnienia pragnie przyjąć ten sposób życia i przyjdzie do naszych braci, niech będzie przyjęty życzliwie. Jeśli okaże się wytrwały w pragnieniu przyjęcia naszego sposobu życia, [...] bracia [...] niech go jak najprędzej przedstawią swemu ministrowi. Minister niech przyjmie go z prawdziwą dobrocią, doda zachęty i wytłumaczy mu dokładnie, na czym polega nasz sposób życia [...]. [Następnie] minister da mu odzież na czas rocznej próby [...]. Po upływie roku i czasu próby niech będzie przyjęty pod posłuszeństwo. Potem nie wolno mu [...] «wałęsać się wbrew posłuszeństwu» [...]. Nikogo nie wolno przyjmować wbrew praktyce i przepisom Kościoła świętego” (1 Reg2,1-4.8-10.12).

Spojrzenia na formację – zarówno od strony braci przychodzących jak i formujących – ma cechować radykalizm ewangeliczny od początku. Od początku kandydaci mają „[...] zachowywać naukę i naśladować przykład Pana naszego

²¹ Tamże, s. 132-160.

Jezusa Chrystusa, który mówi: «Jeśli chcesz być doskonałym, idź, sprzedaj wszystko, co masz, i daj ubogim, a będziesz miał skarb w niebie; przyjdź i chodź za Mną». I: «Jeśli kto chce iść za Mną, niech się zaprze samego siebie i weźmie krzyż swój, i naśladuje Mnie». Także: «Jeśli kto chce przyjść do Mnie, a nie ma w nienawiści ojca i matki, i żony, i dzieci, i braci, i sióstr, jeszcze też i życia swego, nie może być moim uczniem (1 Reg 1,1-4). Oderwanie od świata, bogactw, rodziny, praktykowane od początku jest przecież czymś istotnym w ślubach, które po okresie próby każdy brat składa: „Każdy, kto opuściłby ojca lub matkę, braci albo siostry, żonę albo dzieci, domy albo pola dla Mnie, stokroć więcej otrzyma i posiędzie życie wieczne” (1 Reg 1,5). Wydaje się, że w postawie „oderwania się”, objawia się charyzmat życia w ubóstwie, a nawet umiłowanie ubóstwa. Aby formacja była czymś trwałym, powinna być nieustannym powrotem do pierwszej miłości, oczyszczaniem jej, odnawianiem. Tak samo jest odnośnie charyzmatu – powinien być nieustannie korygowany i odnawiany, dlatego we wprowadzeniu duchowym, które zapowiada normy odnośnie formacji ustawicznej mamy taką oto zachętę św. Franciszka: „W imię Pańskie! Proszę wszystkich braci, aby nauczyli się tekstu i znaczenia tego, co jest napisane w tym sposobie życia dla zbawienia dusz naszych, i aby to sobie często przywozili na pamięć. I błagam Boga, który jest wszechmogący i w Trójcy jedyny, aby błogosławił wszystkich nauczających, uczących się, zachowujących, pamiętających i spełniających to wszystko, co jest tu napisane dla zbawienia dusz naszych, ilekroć będą sobie to przypominać i wykonywać. I całując im nogi, błagam wszystkich, aby ten [sposób życia] bardzo kochali, strzegli i przechowywali” (1 Reg 24,1-3).

Zarząd Zakonu

Ostatnia, VI część Konstytucji Zakonu, również posiada odniesienia do Reguły niezatwierdzonej. Jest ich cztery i wszystkie są umieszczone we wprowadzeniu duchowym²². Cała zaś ostatnia część Konstytucji w dziewięciu rozdziałach definiuje najpierw posługę władzy i wskazuje na jej cel, wskazuje kto może pełnić urzędy w Zakonie, następnie określa obowiązki Kapituły Generalnej, charakteryzuje urząd generała Zakonu i jego definitorium, podobnie w następnych rozdziałach mówi o kapitule prowincjalnej, ministrze prowincjalnym oraz kustodii i kustosz. Ostatnie dwa rozdziały traktują o Konferencjach w Zakonie oraz o gwardianie i kapitule klasztornej²³.

²² Tamże, s. 166-186. Odniesienia do 1 Reg są dwa razy w punkcie a) oraz w g), j)).

²³ Tamże, s. 166-186.

Wszelka władza jest od Boga, również źródło wszelkiego autorytetu bracia mają odkrywać w Bogu Trójcy Świętej Jedynym. Po pięknym fragmencie modlitwy z Listu do Zakonu jest zamieszczona prośba św. Franciszka z Reguły niezatwierdzonej: „Teraz zaś, skoro porzuciliśmy świat, nic innego nie mamy czynić, tylko spełniać wolę Pana i Jemu samemu się podobać” (1 Reg 22,9). Tego samego fragmentu Reguły pochodzi druga prośba św. Franciszka: „Zachowujmy więc słowa, życie i naukę, i świętą Ewangelię Tego, który raczył modlić się za nas” (1 Reg 22,41).

Dla św. Franciszka bardzo istotne był sposób sprawowania urzędów w Zakonie. Dlatego cały jeden akapit jest poświęcony ministrom: „W imię Pańskie! Wszyscy bracia, którzy są ustanowieni ministrami i sługami innych braci, niech rozmieszczają swoich braci w prowincjach i w miejscach, w których będą, niech ich często odwiedzają, i w sposób duchowy napominają i umacniają [...]. A ministrowie i słudzy niech pamiętają, że Pan mówi: «nie przyszedłem, aby mi służyli, lecz aby służyć», i że troska o dusze braci została im powierzona. Jeśliby któryś z nich zginął z ich winy i przez ich zły przykład, będą musieli w dzień sądu zdać rachunek przed Panem Jezusem Chrystusem” (1 Reg 4,1-2.6).

Wszyscy bracia mają również udział w zarządzaniu Zakonem, Prowincją czy klasztorem. Kapituły braci – Zakonu, Prowincji czy klasztoru służą podejmowaniu decyzji, które są poprzedzone rozeznaniem (modlitwą, dyskusją, szukaniem najlepszych rozwiązań). Nawiązując do Reguły niezatwierdzonej, Konstytucje Zakonu przywołują również jej tekst, wskazanie, aby kapituły były miejscem „omawiania spraw Bożych” (1 Reg 18,1). Zadanie ważne, ale i niezwykle delikatne. Chodzi bowiem o spojrzenie wiary na to, jak bracia widzą swoje życie i swoją posługę w konkretnym punkcie historii. Spojrzenie przez pryzmat ewangelii nie u wszystkich jest takie samo. Na pewno jednak kapituły nie mogą poprzestawać na technicznym rozwiązywaniu bieżących spraw, na analizach swojej działalności jedynie metodami naukowymi, na prostych komunikatach o funkcjonowaniu np. klasztoru, wspólnoty klasztornej, czy technice posługi duszpasterskiej.

Kilka wniosków

1. Należy zauważyć stosunkowo dużą ilość odniesień Reguły niezatwierdzonej w Konstytucjach. Konkretnie jest ich 49, co stanowi nieco ponad 13 procent wszystkich odniesień (przypisów). W tym kontekście pozostałe dwa ważne pisma: Reguła zatwierdzona posiada 28 odniesień, a Testament św. Franciszka jest przywoływany w 12 miejscach w Konstytucjach.

2. Reguła niezatwierdzona jest tekstem obszernym i bogatym w treści charyzmatyczne, co niewątpliwie ma wpływ na ilość odniesień w zdecydowanej większości we wprowadzeniach duchowych (35 odniesień w stosunku do 14 w częściach normatywnych poszczególnych części Konstytucji). Wyjątkiem jest i część Konstytucji, w której ukazane są podstawy charyzmatyczne Zakonu. W tym jedynym wypadku, na 15 odniesień wszystkich, 6 znajduje się we wprowadzeniu duchowym i aż 9 odniesień w części normatywnej.

3. Istnieją również rozdziały Reguły niezatwierdzonej, do których nie ma odniesień w Konstytucjach. Niecytowane rozdziały Reguły niezatwierdzonej to: III, VIII, XII, XIII, XV, XIX, XX, XXI.

4. Celem opracowania nie było tworzenie jakiegoś obrazu oderwanego od całego bogatego tekstu Reguły niezatwierdzonej czy tekstu normatywnego Konstytucji. Wydaje się jednak, że mając wgląd w treść odniesień można powiedzieć, że Reguła niezatwierdzona stanowi ważny punkt odniesienia dla nowych Konstytucji Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych.